

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СЕРЕДОВИЩА ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ В
ОБЛАСТЯХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ТА НАПРЯМИ ЇХ
РЕГУЛЮВАННЯ**

Науково-аналітична записка

Львів – 2021

Виявлено проблемні аспекти середовища освітньої еміграції в областях Карпатського регіону за складовими: потенціал освітньої міграції; якість академічного середовища; мотивації освітньої міграції; співпраці університетів та промисловості у дослідженнях; інституційних умов в освітній сфері.

Запропоновано інструменти та заходи регулювання середовища освітньої міграції з метою забезпечення сповільнення темпів освітньої еміграції населення та попередження ймовірних втрат людського капіталу. Запропоновано засади регулювання середовища освітньої міграції, які здійснюються в сфері соціальної, науково-технічної, економічної, освітньої, інформаційної політики держави.

Науково-аналітичну записку підготували д.е.н Семів Л.К., к.е.н. Бачинська М.В. (відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів)

На сучасному етапі глобалізації соціально-економічних процесів серед різновидів міграції населення набула поширення освітня міграція, внаслідок якої активізується академічна мобільність, розширюються можливості навчання в зарубіжних країнах, зростає попит на отримання диплому зарубіжного університету.

Як учасники освітніх програм академічного обміну, наукових грантів, різноманітних дослідницьких проектів українські студенти, молоді науково-педагогічні працівники, талановиті пошукувачі володіють високою мотивацією не тільки здобувати нові знання, але й знайти роботу у зарубіжного роботодавця і отримати можливість постійного проживання за кордоном.

Підставою для включення цієї мобільно активної частини населення в освітню еміграцію є їх прагнення до набуття нових знань та навичок, вільне володіння іноземними мовами, відкритість до міжкультурного спілкування. Немаловажливим значення має навчання за кордоном як крок на шляху до отримання постійного проживання в країні навчання та місця праці. В цьому плані директива Європейського парламенту¹ є тією інституційною умовою, яка детермінує право знаходитися у європейській країні з метою пошуку роботи або ж самозайнятості ще деякий час після закінчення місцевого університету упродовж.

В Україні не ведеться офіційний статистичний облік кількості освітніх емігрантів та їх повернення. Дані ЮНЕСКО дозволяють подолати цей інформаційний вакуум. За оцінками експертів, за кордоном навчалася у 2016/2017 н.р. більше 77 тисяч українських студентів, що становило близько 8% від загальної кількості тих осіб, які навчалися на денних програмах вищої освіти в Україні. У 2017/2018 н.р. цей показник становив понад 83 тис. осіб (8,5 % від сумарної кількості тих, хто навчається в Україні)².

Щорічні темпи зростання контингенту українського студентства, яке поповнює європейський ринок освітніх послуг, підтверджують, що Україна володіє потужним за обсягами, зростаючою динамікою, великим за інтелектуальним наповненням потенціалом освітньої міграції. Масштаби та нерівномірність освітніх міграцій визначають покраїнові відмінності у наданні освітніх послуг українським студентам (якість освітніх програм, розмір плати за навчання та проживання, рівень соціально-економічного розвитку країни, культурні цінності тощо) та різну мотивацію вибору навчального закладу і країни навчання учасниками освітньої еміграції (додаток А).

Отже, з одного боку, закордонні заклади вищої освіти (ЗВО) забезпечують привабливість і переваги навчання українців за кордоном. З другого боку, незаперечним залишається те, що обсяги, зростаюча динаміка щорічного збільшення освітньої еміграції української молоді залежать від умов формування її середовища в регіонах України. Негативні явища і процеси в

---

1 European Parliament News New rules to attract non# EU students, researchers and interns to the EU#2016. URL:<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news#room/20160504IPR25749/new#rules#to#attract#non#eu#students#researchers#and#interns#to#the#eu>

² Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року 21 січня 2019 року. - <https://cedos.org.ua/uk/articles/>.

політичному, соціально-економічному розвитку країни спонукають населення до активних переміщень за кордон населення в працеактивному віці, в т.ч. за освітнім фактором.

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки³ передбачає посилення тенденції до освітньої еміграції. Існуючі в Україні та її регіонах політичні, інституційні, освітні, освітньо-наукові, соціально-економічні, соціально-демографічні, інформаційні та інші умови, які є вагомими для прийняття молодою людиною, її батьками рішення щодо освітньої еміграції, активізують щорічне зростання потоків українських освітніх мігрантів. За результатами соціологічного дослідження, проведеного в областях Карпатського регіону України у 2019 р.⁴ серед учнів та студентів випускних класів, навчальних закладів різних ступенів акредитації планують поїхати на навчання за кордон: 12,5 % учнів закладів професійно-технічної освіти, майже кожен 6 учень закладів загальної середньої освіти, кожен 7 студент ЗВО. Соціологічні дослідження підтверджують, що освітня еміграція є суспільно закономірним явищем, сформованим під впливом глобалізації, інтеграції національних освітніх систем у європейський і світовий освітні простори.

Зменшення носіїв інтелектуального потенціалу українських громадян, його втрата під впливом гострих політико-економічних та соціальних процесів, а також той безсумнівний факт, що значна частина їх не повернеться найближчим часом в країну⁵, вимагають поглибленого аналізу середовища, яке «виштовхує» за кордон студентів, освітян і науковців, які сформовані під впливом багатоманітних обставин, умов, домовленостей об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Ретельне вивчення і окреслення проблемних аспектів формування середовища освітньої міграції в регіонах України дозволить побудувати систему інформаційно-аналітичного супроводу моніторингу та прогнозування стану міграційної активності населення регіону.

Для оцінки й аналізу середовища освітньої міграції як такого, що передусім виштовхує студентську молодь за кордон, пропонується *методика розрахунку регіонального індексу формування середовища освітньої міграції (РІФСОМ)*. Для розрахунку РІФСОМ відібрано 28 показників, які характеризують різні умови середовища освітньої міграції: освітні, освітньо-наукові, інформаційні, соціально-економічні, політичні, соціально-демографічні, інноваційні, інституційні тощо (*додаток Б*)⁶.

³Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки -

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

⁴ Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження) : науково-аналітичне видання / за ред. д.е.н., проф. Васильців Т. Г., д.е.н. Риндзак О. Т. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів. 2020. 60 с.

⁵За результатами опитування Інституту суспільних відносин (ISP) українських студентів, які навчаються в Польщі, понад 30 % після закінчення навчання планує їхати далі у західні країни ЄС, тільки 7 % респондентів розглядає можливість повернутися в Україну - <https://acc.cv.ua/news/ukraine/mayzhe-utrichi-zrosla-kilkist-ukrayinskih-studentiv-za-kordonom-33428>.

⁶ Формування середовища освітньої міграції населення Карпатського регіону: підхід до оцінювання. Методичні рекомендації [Текст] / [за наук. редакцією д.е.н., проф. Т. Г. Васильців] // Семів Л.К., Садова У.Я., Бідак В.Я. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 31 с.; Семів Л.К.

Систематичне обчислення РІФСОМ формує інформаційну базу для моніторингу середовища міграційної активності населення, стану ринку освітніх послуг із врахуванням академічної мобільності студентів, викладачів, дослідників та їх транскордонної мобільності, виявлення проблемних аспектів середовища освітньої еміграції та визначення напрямів його регулювання.

Основними детермінантами⁷, які формують середовище освітньої міграції, є: потенціал освітньої міграції; якість академічного середовища; мотивація освітньої міграції; співпраця університетів та промисловості у дослідженнях; інституційні умови в освітній сфері. Сукупна (інтегральна) оцінка детермінант, кожна з яких виражає якісну сторону середовища, представляє синергетичний ефект від їх взаємодій. Інтегральний індекс показує місце областей Карпатського регіону за станом формування середовища освітньої міграції.

Детермінант формування потенціалу освітньої міграції.

Розрахунок за 2018 р. показав втрату рейтингових позицій (проти 2017 р.) областей Карпатського регіону, що свідчить про певне зменшення потенціалу освітньої еміграції цих областей (*додаток В*).

У 2018 р. рейтинги кожної області регіону України, включаючи Карпатський регіон, суттєво знизилися, особливо Львівської та Закарпатської обл. Якщо у 2017 р. за потенціалом освітньої міграції Львівська обл. посідала третє місце (після м. Києва і Харківської обл.), то у 2018 р. – сьоме місце. Відповідно Закарпатська обл. понизила свій рейтинг і опинилася четвертою з кінця рейтингового ряду. Що стосується Івано-Франківської та Чернівецької областей, то за рік їх місця майже не змінилися відповідно з 8 на 11 місце та з 12 на 13 місце у загальноукраїнському рейтингу (*додаток В*).

Для розкриття причин зміни зазначених рейтингових позицій областей Карпатського регіону розглянуто освітні та інформаційні умови середовища освітньої міграції населення, які формують її потенціал, а саме: *демографічна складова* (контингент студентів ЗВО); *матеріальна складова* (мережа освітніх установ); *кадрова складова* (викладацький склад ЗВО); *інформаційна складова* (поширення інформаційно-комп'ютерних технологій і мережі Інтернет для навчання та освіти).

Контингент ЗВО формує *демографічну складову* потенціалу середовища освітньої міграції. Україна - це країна з високим рівнем охоплення вищою

Методичний підхід до оцінювання середовища освітньої міграції населення Карпатського регіону // Регіональна економіка 2019, 93(3), с.37-48.

⁷ За визначенням: детермінант (від лат. Determinans – визначальний) – це визначальний (домінуючий) фактор чи взаємопов'язана сукупність факторів, які визначають проблемні аспекти середовища освітньої міграції. Див: Шиманська К. В. Детермінанти міжнародної міграції: інституційний підхід / К. В. Шиманська // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. - 2017. - № 1. С. 188-197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_19

освітою населення - 82,7 %⁸. В українських ЗВО з року в рік відбувається зменшення контингенту студентів, що в умовах активних трудових та освітніх еміграцій стає демографічним ризиком для розвитку національної економіки і ринку праці, якості людського потенціалу та людського капіталу.

Довідково: кількість студентів на 10 тис. населення за період 2010/2011- 2018/2019 н. р. скоротилася з 557 осіб до 361 осіб (для університетів, академій інститутів відповідно 476 і 314 осіб)⁹. У 2018/2019 н. р. відповідні показники для областей Карпатського регіону були децю вищими порівняно із середнім по Україні, крім Закарпатської та Івано-Франківської обл. Кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації (академій, університетів, інститутів) на 10 тис. населення складала: Закарпатська обл. – 159 осіб, Івано-Франківська – 271 особа, Львівська – 478 осіб, Чернівецька – 316 осіб.

Мережа ЗВО як віддзеркалення процесів збереження і розвитку їх матеріально-технічної бази, матеріальна складова потенціалу середовища освітніх міграцій, яка сприяє доступу до отримання освітніх послуг, постійно зазнає помітних скорочень.

Довідково: у 2000–2001 н.р. в Україні було 315 університетів, академій, інститутів. Період до 2010 року знаменувався постійним зростанням кількості ЗВО за рахунок появи приватних і розширення мережі відокремлених структурних підрозділів. За час з 2010/2011 н. р. по 2018/2019 н. р. відбулося скорочення мережі з 330 од. до 282 од. У 2018р. в областях Карпатського регіону в розрахунку на 10 тис. нас. цей показник становив: у Закарпатській обл. – 11 (15 у 2017 р., Івано-Франківській – 11 (20 – у 2017 р.), Львівській - 17 (40 – у 2017 р.), Чернівецькій – 17 (24 – у 2017 р.) навчальних закладів.

В останні роки причини зазначених змін певною мірою є наслідком політичних умов в країні та інституційних змін в системі вищої освіти. Внаслідок анексії Криму і гібридної війни відбулося скорочення кількості ЗВО на окупованих територіях, їх перебазування в інші регіони. Міністерство освіти і науки України продовжує здійснювати політику щодо закриття мережі структурних підрозділів ЗВО, які не відповідають ліцензійним вимогам і запитам ринку праці.

Кадрова складова потенціалу середовища освітньої міграції (наявна кількість НПП ЗВО), починаючи з 2009/2010 н.р. суттєво зменшилася, що в першу чергу, пов'язано зі скороченням кількості студентів внаслідок падіння народжуваності на початку 90-х років ХХ ст.

Довідково: на початок 2018/2019 н. р. у ЗВО областей Карпатського регіону було зосереджено понад 15 % НПП відповідно 1,88 % в Закарпатській обл., 2,5 % в Івано-Франківській обл., 9,7 5 у Львівській, 1.7 % в Чернівецькій обл. Тоді як в основних центрах освіти і науки України м. Києві – 26,1 5, Харківській обл. – 12.6 %. У 2018 р. викладацький склад університетів, академій, інститутів областей Карпатського регіону змінився в межах 0,5 – 3, 7 %.

Продовження тренду скорочення чисельності НПП ЗВО з великою вірогідністю приведе до збільшення кількості НПП як потенційних учасників освітньої еміграції. Треба врахувати й те, що з 2019 р. МОН України проводить політику об'єднання університетів як засобу для збільшення їх фінансування¹⁰, що безумовно, має змінити кількісно-якісний склад працівників ЗВО.

Перешкодою на шляху досягнення відповідно високої якості кадрового потенціалу ЗВО є чинна політика найму університетами власних випускників на викладацькі посади. Традиційно перевагу на здобуття посади отримують особи з установи, яка приймає на роботу, т.т. існує явище академічного інбридингу.

⁸ Про стан і стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 - <https://osvitanova.com.ua/>

⁹ Вища освіта в Україні у 2018 році. Статистичний збірник. Київ 2019 - URL: www.ukrstat.gov.ua

¹⁰ Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік / за заг. ред. проф. Сергія Квіта. — Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020, с. 12-14.

Інформаційну складову потенціалу середовища освітньої еміграції презентують дослідження домогосподарств України щодо їх доступу до послуг Інтернету вдома, на роботі, за місцем навчання, в інтернет-кафе/клубі, в інших місцях. Відзначається щорічне збільшення частки таких домогосподарств, що свідчить про посилення тенденції проникнення світової мережі в усі сфери життєдіяльності людини, в т.ч. і у сферу навчання, дослідження, пошуку інформації, а відтак й освітньої міграції. Спостерігається зменшення кількості осіб, які використовували інтернетресурси на дослідження, пов'язані з навчальними курсами вищої освіти, дистанційної освіти, включаючи діяльність он-лайн (додаток Д) .

Довідково: частка населення, яке за останні 12 місяців користувалося послугами Інтернету, у 2018 р. була найбільшою в Закарпатській обл. - 71,7 %, дещо нижчою в Івано-Франківській обл. - 64,9 %, Чернівецькій - 64,3 %, Львівській - 58,4 %, при показнику 76,4 % у м. Києві.

Зростання доступу до мережі Інтернету, комп'ютеризація навчання вносить якісні зміни у ринок освітніх послуг передусім завдяки розвитку дистанційної освіти, модифікує шляхи передачі знань студентам, слухачам, дослідникам через впровадження процесів транснаціоналізації навчання, яке породжує багато нових форм доступності освітніх послуг. Серед них – онлайнові та дистанційні програми освіти, кампуси-філіали, ліцензування, інтеграція навчальних програм, партнерські угоди між закладами освіти різних країн. Тому інформаційна складова потенціалу середовища відкриває нові перспективи для розвитку освітньої міграції, пропонує нові механізми її регулювання, особливо в умовах поширення захворювання коронавірусу. Сьогодні Інтернет є не просто джерелом різноманітної інформації. Це величезні резерви для налагодження обміну інформацією, організації альтернативних каналів зв'язку між учасниками освітнього процесу і наукових досліджень українських та зарубіжних університетів. Завдяки дистанційному навчанню відбувається відхід від фізичного переміщення студентів між країнами до навчання у форматі онлайн. Власне інформаційна складова потенціалу середовища освітньої міграції може знівелювати вплив всіх інших складових.

Детермінант формування якості академічного середовища.

Побудований за цією детермінантою рейтинг вказує, що в Карпатському регіоні найвища якість академічного середовища у 2018 р. була у Львівській обл. Відбулося зниження якості академічного середовища порівняно минулим роком в Івано-Франківській та Чернівецькій обл. та її зростання у Львівській та Закарпатській областях. Львівщина у 2018 р. посіла сьоме місце серед областей України. Відповідно Закарпатська обл. піднялася в рейтингу і зайняла 19 місце, тоді як у 2017 р. вона була на останньому 25 місці у рейтингу (додаток Е).

За окремими показниками, які характеризують якість академічного середовища, зокрема, часткою НПП, які мають наукові ступені кандидата та доктора наук, а також за обсягами підготовки аспірантів ситуація в областях Карпатського регіону у 2018 р. порівняно з попереднім роком залишилася майже без змін і розходження між областями є незначними.

Довідково: Кількість науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів, які мали науковий ступінь кандидата наук (доктора наук) на 100 НПП у 2018 р. складала: Закарпатська обл. – 52,4 (12,3)

осіб, Івано-Франківська обл. – 56,4 (11,9) осіб, Львівська обл. – 56,8 (11,9) осіб, Чернівецька обл. – 59,3 (11,8) осіб при відповідних показниках у м. Києві -53,9 (14,0) осіб.

Кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку аспірантів (докторантів), % до загальної їх кількості у 2018 р. становила: Закарпатська обл. – 14,3 (7,1) осіб, Івано-Франківська обл. – 25,0 (25,0) осіб, Львівська обл. – 37,2 (32,6) осіб, Чернівецька обл. – 18,8 (12,5) осіб, у м. Києві -50,5 (32,0) осіб.

Пониження рейтингу областей регіону пов'язане з суттєвим зменшенням кількості аспірантів до 35 років і докторантів до 40 років.

Довідково: Кількість аспірантів на початок року віком до 35 років (% до загальної їх кількості) у 2018 р. зменшилася проти минулого року в усіх областях регіону і становила: Закарпатська обл. – 82,0 (88,7) %, Івано-Франківська обл. – 81,7 (83,2) %, Львівська обл. – 85,1 (86,9) %, Чернівецька обл. – 86,5 (89,6) %, у м. Києві – 77,8 (80,1) %.

Відсоток зменшення кількості докторантів на початок року віком до 40 років (% до загальної їх кількості) було дещо більшим і в розрізі областей становив: Закарпатська обл. – 83,3 (90,0) %, Івано-Франківська обл. – 75,7 (79,5) %, Львівська обл. – 60,5 (66,9) %, Чернівецька обл. – 80,0 (83,3) %, у м. Києві – 70,7 (74,5) %.

Причинами відзначених зміни у параметрах якості академічного середовища є: дуже малий відсоток осіб, які закінчують аспірантуру і докторантуру із захистом дисертації; низька зацікавленість НПП у навчанні у докторантурі (обмежені можливості до викладання, роботи за сумісництвом, короткий термін написання дисертаційної роботи); проблеми із забезпеченням належних побутових умов молодим викладачам, аспірантам, докторантам¹¹. Продовжує падати престижність наукової роботи, знижується частка фінансування університетської науки, невисокий рівень заробітної плати, згортають свою діяльність в останні десятиліття наукомісткі виробництва, Відтак рівень затребуваності професіоналів високого рівня є низьким, знижується спроможність український ЗВО утримувати інтелектуальний капітал. НПП з високим науковим рівнем, молоді талановиті науковці стають все більш вмотивованими змінити місце праці в країні або продовжити свою наукову діяльність в закордонних вишах.

Євроінтеграційний вектор України активізує форми академічної мобільності, сприяє підвищенню якості академічного середовища. Українські студенти, викладачі, дослідники в рамках виконання європейських освітніх програм (Erasmus, Жан Моне, Tempus IV), Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» мають перспективу отримати грант на навчатися за обміном, здобути диплом магістра, пройти практику; викладати, підвищувати кваліфікацію, пройти стажування тощо. Учасники української сторони мають можливість реалізувати проекти співпраці з іноземними партнерами з метою поширення інноваційних нововведень в освітньо-дослідницькі процеси своїх ЗВО. Нові можливості міжнародного співробітництва мають двоякий вплив на середовище освітньої міграції: за певних умов вони можуть як виштовхувати, так і втримувати студентів, викладачів, дослідників.

Довідково: в областях Карпатського регіону виконуються наступні проекти: у Львівській обл. проекти виконувалося в 24 ЗВО, зокрема, 30 проектів TEMPUS IV, 7 проектів Жан Моне, 12 проектів СВНЕ (Еразмус+ з розвитку потенціалу вищої освіти), 18 проектів ICM (Міжнародна кредитна мобільність); в Івано-Франківській обл. у 4 ЗВО виконуються 12 проектів TEMPUS IV, 1 проект Жан Моне, 4 проекти СВНЕ, 3 проекти ICM; у Закарпатській обл. у 4 ЗВО виконуються 5 проектів TEMPUS IV, 1 проект СВНЕ, 3 проекти

¹¹ Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки – с.20-21 - <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

ICM; в Чернівецькій обл. в 4 ЗВО виконується 8 проектів TEMPUS IV, 1 проект Жан Моне, 6 проектів СВНЕ, 3 проекти ICM. Для порівняння у 84 ЗВО м. Києві виконуються; 168 проектів TEMPUS IV, 9 проект Жан Моне, 33 проектів СВНЕ, 36 проектів ICM¹². Звісно, найбільша кількість проектів реалізується в найбільших університетах і ЗВО в кожному регіоні.

Детермінант формування мотивації освітньої міграції.

У 2018 р. у порівнянні з попереднім області Карпатського регіону (крім Закарпатської обл.) мали вищий рейтинг, що можна розглядати як індикатор позитивних змін в середовищі, яке породжує освітню еміграцію. Закарпатська область суттєво знизилася свої позиції і посіла четверте місце з кінця рейтингового ряду (*додаток Є*).

Детермінанта мотивації освітньої міграції у 2018 р. займає чи не найважливіше місце серед інших детермінант, що визначають умови формування середовища освітньої міграції. Рівень мотивації вказує на існування взаємозв'язаних проблем соціально-економічного, політичного, демографічного характеру, які нині переживає українське суспільство і які «виштовхують» студентську молодь, науковців в освітню еміграцію.

З року в рік скорочуються частка випускників ЗВО, які отримують направлення на роботу за спеціальністю. Частина випускників, які не знайшли задовільні, з гідними умовами праці варіанти роботи за місцем навчання і проживання в Україні, звісно мають наміри продовжувати навчання та наукові дослідження в закордонних університетах та шукати там прийнятні варіанти свого працевлаштування. Вирішення даної гострої проблеми нерозривно зв'язане з множиною питань взаємозв'язку ринку освітніх послуг та ринку праці.

Довідково: частка випускників ЗВО, які отримали направлення на роботу за спеціальністю у 2018 р. (2017 р), становила відповідно 13,0 % (13,5 %) в Закарпатській обл., 12,1 % (22,5%) в Чернівецькій, 10,6 % (9,35) в Івано-Франківській обл., 7,1 % (13,5 %) у Львівській обл., при найвищому значенні в Київській обл. – 22,9 % (18,3 %).

Висока вартість навчання студентів в Україні також є вагомою підставою для вибору навчання за кордоном.

Довідково: у 2018 р. в Українському католицькому університеті (м. Львів) за 4 роки навчання на бакалавраті потрібно було заплатити 146 тис. грн.; у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького за 6 років навчання – 192,6 тис. грн.; у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальність «міжнародне право» за рік - 25,6 тис. грн., «іноземна мова» – 25,0 тис. грн. У Львівській Політехніці бакалавр Інституту права та психології за 4 роки мав заплатити – майже 86,0 тис. грн.¹³

Порівняння наведених вище вартостей навчання з середньою заробітною платою в регіоні (наприклад, у Львівській області у 2018 р. – 8001 грн.) та з тими можливостями, які пропонує зарубіжний навчальний заклад (в багатьох випадках - безкоштовну освіту), показує очевидні переваги навчання в ряді європейських країн.

Довідково: український абітурієнт може навчатися у польських ВНЗ безкоштовно, якщо він має карту побиту, карту поляка, пройде конкурс в університеті, відповідає певним спеціальним вимогам. Українці також можуть скористатися безкоштовним навчанням у Словаччині, Чехії, Німеччині, Австрії, Норвегії, Франції (у державних ВНЗ). Статистичні дані ЮНЕСКО показують, що українські студенти вибирають для навчання країни з невисоким рівнем освітньої мобільності, особливо ті університети, в яких освіта для українців є

¹² Складено за: Карта проектів Tempus IV - <https://erasmusplus.org.ua/projects-map.html>

¹³ Григор'єва С. Скільки платитимеш студенте? Рейтинг найдорожчих ВНЗ Львова. - <https://portal.lviv.ua/news/2018/08/03/skilki-platitimesh-studente-reyting-naydorozhchih-vnz-lvova>

безкоштовною чи необхідно оплатити лише студентські збори¹⁴.

Рівень оплати праці випускників та науково-педагогічних працівників значно нижчий за середній її розмір в регіонах. Через суттєвий розрив в оплаті праці працівників вищої освіти та зайнятих в інших видах економічної діяльності мотивація до викладання в українських ЗВО є невисокою. Проблему академічної мобільності викладачів, їх участі у наукових дослідженнях, в конференціях, публікаціях (як правило, оплачується коштом самого викладача) необхідно вирішувати на державному рівні у невідривному зв'язку з проблемою фінансування вищої освіти.

Довідково: У 2017/2018 н.р. річна заробітна плата найбільш кваліфікованого персоналу – професорів – в Україні склала 5,7 тис. дол. США, у Великій Британії – 116,7 тис. дол., у Німеччині – 99,5 тис. дол.; зарубіжних викладачів (лекторів) в Україні – 4,7 тис. дол., 54,2 тис. дол. – у Великій Британії, 58,8 тис. дол. – у Німеччині¹⁵.

Політичні умови середовища освітньої міграції простежено через показник кількості внутрішньо переміщених осіб зі Сходу України.

Довідково: у 2018 р. кількість внутрішньо переселених осіб зі Сходу України та Криму за регіонами на 10 тис. населення становила у: Закарпатській обл. – 29,6 осіб, Івано-Франківській обл. – 26,2 осіб, Львівській – 44,1 особи, Чернівецькій обл. – 26,6 осіб, для порівняння у м. Києві – 575, 2 осіб.

Російська агресія є не тільки причиною масового відпливу працездатного населення та капіталу з територій, прилеглих до тимчасово окупованих, посилення міграційного навантаження регіонів. Вона є чинником формування середовища, яке може активно сприяти освітній та науковій еміграції (ефект виштовхування).

Кризовий стан економіки та відповідні територіальні диспропорції у рівні та якості життя населення посилюють зовнішні та внутрішні міграційні процеси, які тісно корелюють із процесами освітньої міграції.

Довідково: у 2018 р. міграційний приріст становив у: Закарпатській обл. – 154 тис. осіб, Івано-Франківській обл. – 38 тис. осіб, Львівській обл. – 133 тис. осіб, Чернівецькій обл. – 358 тис. осіб, для порівняння у м. Києві – 4459 тис. осіб.

Розширення можливостей вибору для людей та гостра проблема соціальної нерівності не знімають з порядку денного питання трудової та освітньої еміграції.

Довідково: За регіональним індексом людського розвитку (за методикою розрахунку Міністерства розвитку громад та територій України) області Карпатського регіону у 2018 р. займали лідируючі позиції у всеукраїнському рейтингу¹⁶. За значенням регіонального індексу Чернівецька та Івано-Франківська області поділили 2 та 3 місця (м. Київ – 1 місце), Закарпатська обл. – 4 місце, Львівська обл. – 5 місце.

Дослідження особливостей регіонів за рівнем людського розвитку в ретроспективі (2004-2013 р.р, наукова розробка¹⁷) показують, що Львівська обл. належить до групи регіонів з розвитком без ознак регресу і демонструє стабільність показників регіонального людського розвитку. Тоді як Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області були віднесені до групи регіонів, розвиток яких має регрес за одним із аспектів регіонального людського розвитку і характеризується погіршенням соціального середовища.

Детермінант співпраці університетів і промисловості у дослідженнях.

Регулювання освітньої міграції має безпосереднє відношення до

¹⁴ UNESCO Institute for Statistics. - <http://data.uis.unesco.org/?lang=fr&SubSessionId=da1fa224-5fec-49e1-918d-b6d5d227a969&themetreeid=-200#>.

¹⁵ Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки – с.19 -

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/tizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

¹⁶ Розрахунок індексу регіонального людського розвитку за 2018 рік - www.minregion.gov.ua

¹⁷ Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2015., с. 17.

широкого спектру питань, які стосуються впровадження і розвитку науки в університетах, зокрема, відносин партнерства підприємств з ЗВО, участі вищої освіти у фінансуванні внутрішніх витрат організацій на виконання наукових досліджень тощо. Області Карпатського регіону показують суттєве пониження своїх рейтингів порівняно з минулим роком. Львівська обл. розмістилась в середині всеукраїнського рейтингу, а Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська обл. займають майже останні рейтингові позиції (додаток 3).

Довідково: партнерство закладів вищої освіти з інноваційної співпраці протягом 2016–2018 років серед областей Карпатського регіону здійснювалося лише у Львівській області – 5,3 % до загальної кількості інноваційно активних підприємств, у м. Києві – 7,7 %. У 2018 р. не було випадків фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень коштами організацій сектору вищої освіти в жодній області Карпатського регіону. Сумарний індекс інновацій 2016 становив: Закарпатська обл. – 20,2 %, Івано-Франківська обл. – 32,4 %, Львівська – 35,2 %, Чернівецька обл. – 10,2 %, для порівняння м. Київ – 51,2 %.

Попри наявність великої кількості українських вчених та інженерів, які цінуються у світі, а також те, що Україна займає перше місце у категорії “внесок у розвиток науки та технологій” в рейтингу “The Good Country Index”¹⁸, ситуація ж у сфері співпраці університетів з промисловістю потребує кардинальних змін. Незадовільний стан в цій сфері – показовий чинник середовища освітньої міграції, який веде до вимивання українських мізків за кордон, відтак до збідніння українського людського та інтелектуального капіталів. Вирішити цю проблему вищої освіти та відповідно середовища освітньої міграції можна через механізми стимулювання інноваційної діяльності та підвищення ефективності національної та регіональних інноваційних систем з участю вітчизняних університетів, за умови найповнішого і всебічного сприяння розвитку науки в університетах.

Детермінант формування інституційних умов в освітній сфері.

Розрахунки за цією домінантою середовища освітньої міграції показують покращення умов в Івано-Франківській і Чернівецькій обл., їх погіршення у Львівській та Закарпатській обл. (додаток І).

Важливу роль серед інституційних умов середовища освітньої міграції має експорт освітніх послуг, який відбувається в формі академічної мобільності іноземців до України, яка має зростаючий характер.

Довідково: у 2017/2018 н.р. у 443 українських ЗВО навчалося 75605 студентів-іноземців з 154 країн світу, переважна кількість яких є з Азії та Африки. В областях Карпатського регіону: 2057 осіб – у Львівській обл., 1833 особи – у Чернівецькій обл., 1767 осіб – в Івано-Франківській, 1724 особи – у Закарпатській обл.¹⁹.

За показником кількості громадян інших держав, які навчаються у ВНЗ III-IV рівнів акредитації на 1000 студентів, картина у 2018 р. в областях Карпатського регіону була наступною: Закарпатська обл. - 58,3 осіб, Івано-Франківська обл. – 53, 2 особи, Львівська обл. – 14, 3 особи, Чернівецька обл. – 73,6 особи, м. Київ – 33,3 особи.

В областях регіону навчалося аспірантів-іноземців на 100 аспірантів осіб у 2018 р. відповідно у Закарпатській обл. – 2,13 особи, Івано-Франківській обл. – 2,52 особи, Львівській обл. – 0,96 особи,

¹⁸ Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021—2027 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695, С.7-
https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2020/10/22/POSTANOVA_KMU_695_DSRR_2027.pdf

¹⁹ Визначення конкурентних переваг здобуття вищої освіти в країнах-конкурентах України на ринку освітніх послуг для іноземних студентів. Міністерство освіти і науки України. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», 2020, С.11,с.15. - https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/3-na_sajt_AZ_Viznach_konkur_perevag_zdobuttya_VO_kr-konk_Uk-final.pdf

Чернівецькій обл. – 0,97 особи, м. Київ – 3,99 особи.

Позитивна динаміка надання освітніх послуг іноземним громадянам (навчання на другому і третьому рівнях вищої освіти) має і матиме в подальшому не тільки збільшення доходів українських вишів, але й зміцнить інституційні засади освітньої міграції. Економічна криза, пандемія короно вірусної хвороби ускладнюють фізичне пересування студентів по всьому світу.

Для покращення експорту освітніх послуг необхідне вирішення питань безпекового характеру – політичного (військова агресія Росії) та соціально-медичного (пандемія COVID 19) стосовно іноземних студентів.

Не маловажне значення має рейтинг ЗВО, за яким зарубіжний громадянин укладає контракт, а також покращення умов навчання й проживання в гуртожитках в окремих ЗВО. Збільшення масштабів надання освітніх послуг для зарубіжних студентів засвідчуватиме покращення інституційних умов середовища освітніх міграцій в областях Карпатського регіону.

Інтегральний індекс РІФСОМ

За проведеними розрахунками побудовано рейтинг регіонів України за кількісними і якісними характеристиками середовища освітньої міграції.

Довідково: Детальний аналіз показав, що у 2018 р. найбільший вплив на формування середовища освітньої міграції в областях Карпатського регіону мали детермінанти (в порядку важливості): мотиваційна та якості освітнього середовища. Тоді як у розрахунку 2017 р. найбільший вплив на результуючий інтегральний показник мали детермінанти «інституційні умови в освітній сфері» та «співпраця університетів і промисловості у дослідженнях».

Рейтинг 2018 р. засвідчує зростання рангових значень областей Карпатського регіону за сукупністю показників середовища освітньої міграції (додаток Й). Порівняння рейтингових позицій областей за 2018 та 2017 роки дозволяє зробити висновок про покращення умов формування середовища освітньої міграції в областях Карпатського регіону у 2018 р.

Довідково: у 2018 р. позиція *Львівської обл.* залишилася незмінною в рейтингу областей Карпатського регіону - 1 місце в Карпатському регіоні, 4 місце в Україні. *Івано-Франківська обл.* – відповідно 2 і 12 місця, *Чернівецька обл.* – відповідно 3 і 17 місця, *Закарпатська обл.* – відповідно 4 та 24 місця. Тоді як у 2017 р. у загальноукраїнському рейтингу місця були такі: *Львівська обл.* відповідно 1 та 4 місце в Україні, *Івано-Франківська обл.* – відповідно 2 та 15 місце, *Чернівецька обл.* – відповідно 3 та 21 місце, *Закарпатська обл.* - відповідно 4 та 24 місце.

Підводячи висновки з проведеного дослідження, зазначимо, що наявні глобальні демографічні проблеми, нестача кадрів різного рівня кваліфікації виштовхуватимуть українських студентів, дослідників, здобувачів, якісний науково-педагогічний персонал в пошуках освіти і роботи, гідного рівня життя за кордон. В зарубіжних країнах напрацьовано відповідне законодавче забезпечення, належні інституційні умови у сфері соціально-трудових відносин, які мають на меті утримати та збільшити кількість освітніх мігрантів, дослідників, висококваліфікованих працівників для використання і збагачення професійно-інтелектуального потенціалу країни²⁰.

²⁰ Семів Л.К. Інституційні основи захисту освіти і професії українських трудових мігрантів. Scientific and educational journal "The genesis of genius"; Geneva, Switzerland, December 2015 # 5, Volume 1. Publishing Center of The international scientific association of economists "Consilium", Geneva, 2015, - С.33-36

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження отримано аналітичну рейтингову оцінку середовища освітньої міграції в областях Карпатського регіону. З метою мінімізації ризиків для держави і зокрема Карпатського регіону, які зумовлені знеціненням та втратою ресурсного потенціалу і людського капіталу вітчизняних освітніх ЗВО та наукових шкіл, руйнацію соціокультурних засад розвитку ринків праці та освітніх послуг, запропоновано основні напрямки регулювання середовища освітньої міграції в сферах соціальної, науково-технічної, економічної, освітньої, інформаційної політики держави.

1. Сприяння відновленню економіки, виходу з поточної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, стабілізації і послідуєчому макроекономічному зростанню через розробку довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України. Для цього необхідно:

- розробити і впровадити стратегію розвитку економіки держави за інноваційною моделлю, використання та розвитку науково-технічного потенціалу країни, що визначає пріоритети держави у даній сфері, слугує сигналом для бізнесу та інвесторів, відповідає європейським принципам;
- здійснювати прогнозування показників економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди, прогнози розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період (відповідно до вимог Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»);
- сформувати нормативно-правове забезпечення побудови цілісної національної інноваційної системи, серед завдань якої - посилення конкурентоспроможності вищої освіти та науки за рахунок широкомасштабного впровадження результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- розробити і запровадити дієву систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об'єктів права промислової власності з метою формування цивілізованого ринку інтелектуальної власності;
- здійснювати скоординовані, соціально відповідальні дії державних органів влади та місцевого самоврядування, бізнесу та науки (університетської та академічної) щодо формування інноваційної інфраструктури, реалізації державної політики у сфері інновацій та технологій.

2. Створення високотехнологічних і інтелектуально містких робочих місць як основи зайнятості висококваліфікованих працівників, зниження рівня безробіття, підвищення ефективної зайнятості населення. Для цього необхідним є:

- створення високоефективних високотехнологічних та наукомістких промислових підприємств – насамперед, великих і середніх – у перспективних галузях економіки з високою доданою вартістю (машино-

та приладобудування, легка, харчова промисловості, транспортно-логістична сфера, зв'язок, ІТ-сектор);

- відновлення виробничих потужностей та кадрового потенціалу військово-промислового комплексу;
- налагодження взаємодії між науковими установами та підприємствами оборонного комплексу щодо підвищення рівня інноваційності оборонної продукції;
- ініціювання розвитку інженерних розробок у сфері екологічно безпечних та енергоефективних технологій;
- забезпечення розвитку новітніх технологій видобування, переробки та транспортування енергетичних та інших ресурсів²¹;
- зниження рівня навантаження на роботодавців зі сплати єдиного соціального внеску через інститут права на компенсацію зі сплати єдиного соціального внеску у зв'язку із створенням нового робочого місця.

3. Забезпечення належного рівня фінансування освітньої, наукової і науково-технічної сфери держави як запоруки дієвості інноваційної моделі функціонування та державного регулювання економіки, створення і розвитку високотехнологічних виробництв в Україні. Політика у цьому напрямі передбачає:

- поетапне забезпечення фінансування наукової і науково-технічної сфери держави з усіх джерел на рівні 3 % ВВП;
- виконання норми Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" щодо бюджетних витрат на наукові дослідження на рівні 1,7 % ВВП;

Довідково: наукоємність ВВП, як і в попередні роки, залишилася критично низькою у 2019 році наукоємність ВВП України становила 0,43% (рекордний мінімум за останні 10 років), а за рахунок коштів держбюджету – 0,17%. Для порівняння: за даними 2018 року, наукоємність ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,12%²².

- створення та практичну реалізацію ефективної системи фінансування вищої освіти, яка включає: створення прозорого ринку надання освітніх послуг; залучення суттєвих додаткових фінансових інструментів, в тому числі і кредитних ресурсів під гарантії держави; перехід від ідеології дотацій до ідеології інвестування в освіту; стимулювання постійної мотивації студентів до якісного навчання; врахування стандартів вищої освіти;
- надання фінансової підтримки науковим, освітнім установам через створення прозорої системи грантів (залучених позабюджетних коштів), які можуть бути суттєвим джерелом додаткового фінансування бюджетних установ, фінансовим засобом підтримки основної діяльності, збереження творчого колективу, оплати праці вчених та науково-педагогічних працівників у межах виконання досліджень, а також фінансовою підтримкою неприбуткових проектів, які є важливими для

²¹ Високотехнологічна економіка - <http://dftr.minregion.gov.ua/region-tz?NID=910>

²² Українська наука 2019: на сайті МОН розміщено масштабне аналітичне дослідження. - <https://mon.gov.ua/>

суспільства або конкретної територіальної громади, організації чи установи;

- задіяння таких важливих джерел фінансування вищої школи як ендаумент-фонди та клуби випускників, перспектива створення яких має суттєво поліпшити складну фінансову ситуацію особливо в державних ЗВО;
- використання для підвищення престижності наукової і науково-технічної діяльності, підтримки та заохочення молодих науковців та освітян переваг відтворювальної та статусної функцій заробітної плати. Потрібно забезпечити встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ, науково-педагогічним працівникам ЗВО, виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижчому подвійної середньої заробітної плати у промисловості України;
- здійснення політики прозорого набору кадрів (в протизагаду традиціям академічного інбридингу), що передбачає врахування при наймі на викладацьку роботу пріоритетності зовнішніх кандидатів на посади, які мають вищий рівень професіоналізму, практичний досвід академічної мобільності, міжнародні зв'язки²³.
- здійснення політики заохочення талановитих молодих науковців, освітян, яка включає: створення молодіжних дослідницьких лабораторій; надання молодим науковцям грантів на проведення наукових досліджень після захисту дисертації; забезпечення кар'єрного зростання молодих науковців; надавання молодим працівникам службового житла, місця в гуртожитках для аспірантів і молодих співробітників²⁴.

4. Невідповідність структури підготовки фахівців у ЗВО поточним і перспективним потребам ринку праці та невідповідність навичок випускників ЗВО потребам роботодавців, а також слабкий зв'язок ЗВО з наукою та бізнесом потребує наступних корегуючих дій на всіх рівнях, а саме:

- здійснення постійної координації якісної підготовки фахівців у ЗВО із запитами українських роботодавців;
- відновлення практики досліджень у вузівському секторі науки (університетської), до якої залучати вчених, викладачів, студентів. Останні за участь у виконанні госпдоговірної наукової тематики матимуть можливість отримувати додаткові кошти (значно більші за розмір стипендії), знайомитися з актуальними проблемами підприємств, економіки регіону;
- забезпечення зростання показників інноваційної діяльності промислових підприємств як необхідної умови подолання тривалого послаблення рівня

²³ Мельник Р. Свой среди своих: академический инбридинг уничтожает университеты. Освіта.ua.30.10.2020 - <http://ru.osvita.ua/>

²⁴ Президент НАНУ Анатолій Загородній: Якщо не припинити відтік мізків, наука в Україні помре ще до середини XXI століття. Українська правда 16 грудня 2020 року. - <https://www.pravda.com.ua/>

співпраці вищої школи та науки з промисловістю. Останнє дозволить скеровувати інтелектуальний потенціал студентської та наукової молоді, НПП на вирішення важливих соціально-економічних проблем державного та регіонального рівня, тим самим сприяти зниженню їх мотивації на виїзд за кордон;

- сприяння розвитку вторинної зайнятості студентів ЗВО на ринку праці, що забезпечує студентській молоді не лише оплачуваний дохід і досвід роботи, але й вищу самооцінку фахової підготовки у ЗВО, розвиває навички організації робочого часу, відповідальності й соціальних комунікацій у колективі;
- посилення уваги до розвитку різних моделей дуальної форми здобуття вищої освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття потрібної кваліфікації²⁵.

5. Формування системи заходів регулювання ринку праці в умовах інформатизації та комп'ютеризації праці, яка включає наступні дії:

- сприяння розвитку цифрової зайнятості, формуванню нового цифрового сегменту на глобальному ринку праці, ознаками якого є цифрова зайнятість, цифрові соціально-трудова відносини, цифрова інфраструктура;
- активізація процесів формування та постійного збільшення цифрового сегменту ринку праці (перенесення робочих місць до інформаційного простору; укладання нетипових трудових угод на виконання цифрових робіт; використання гнучкого графіка робочого часу або графіка роботи за довірою; діджиталізація процесу праці);
- оновлення в умовах цифрової зайнятості способів найму інтелектуальних працівників, які виконують роботу дистанційно. Зайнятість на умовах аутсорсингу та краудсорсингу, а також позаштатного залучення працівників на умовах аутстафінгу та самозайнятості у вигляді фрілансу дозволяє забезпечити гідну оплату представникам інтелектуальної праці.

6. Формування та зміцнення прогресивної ролі середнього класу як основи стабільного розвитку економіки країни та її політичної системи як домінуючого чинника у подоланні кризового стану економіки передбачає:

- здійснення державної політики сприяння розвитку середнього класу в Україні, яка реалізується через зміну державного законодавства, відповідні державні програми;
- спрямування державної політики середнього класу на: встановлення відповідності між оплатою висококваліфікованої праці та вартістю робочої сили в розрізі професій; захист інтелектуальної власності та зміцнення на цих засадах становища висококваліфікованих найманих працівників; підтримку підприємництва, відмову від політики «дешевої робочої сили».

²⁵Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Розпорядження кабінету міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р 2018 р. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>

ДОДАТКИ

Додаток А

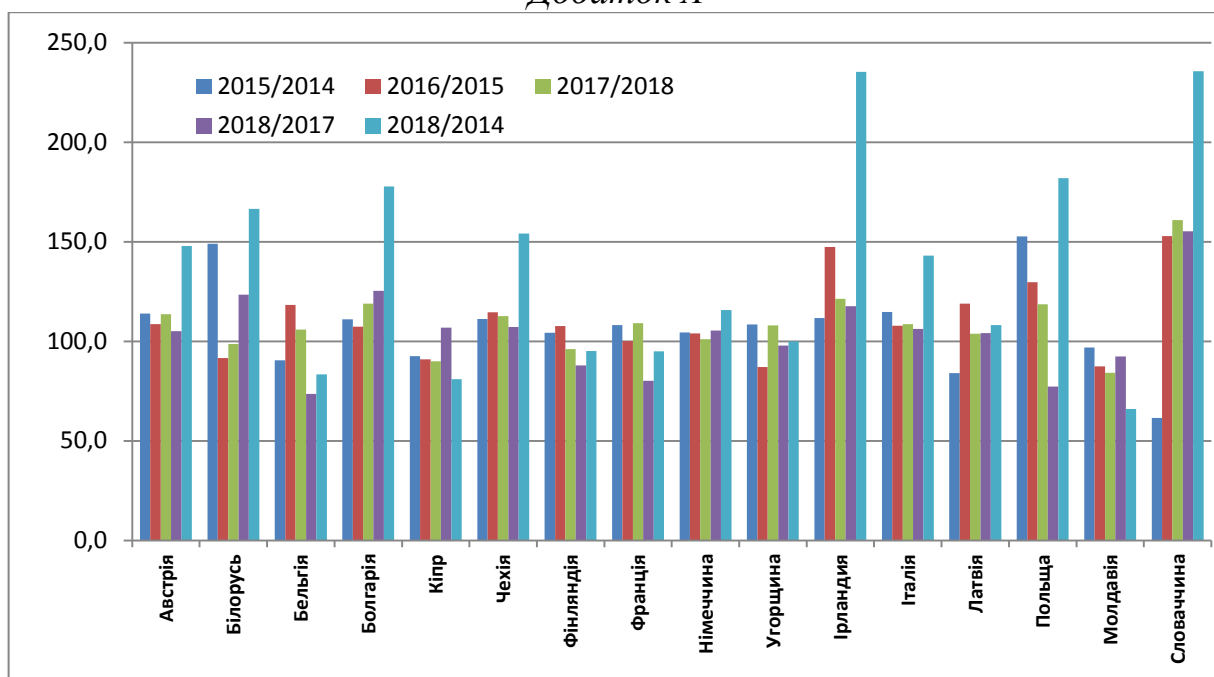

Рис. Темпологічна картина щорічної зміни кількості українських студентів у закладах вищої освіти європейських країн у 2014-2018 р.р., %²⁶

Додаток Б

Таблиця

Індикатори (показники), які характеризують середовище формування освітньої міграції населення

Позначення	Показник	Напрямок впливу (С, Д)*	Характеризує умови формування середовища освітньої міграції
1. Потенціал освітньої міграції			
X ₁	Кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації (академій, університетів, інститутів) на 10 тис. нас., осіб	С	освітні
X ₂	Кількість закладів вищої освіти (академій, університетів, інститутів) на 10 тис. нас. од.	С	освітні
X ₃	Частка студентів ВНЗ I-V рівнів, які навчаються на заочній формі, % до загальної кількості студентів	С	освітні
X ₄	Частка студентів, які навчаються у відокремлених структурних підрозділах університетів, академій, інститутів, % до загальної кількості	С	освітні

²⁶ Розраховано за: ²⁶ UNESCO Institute for Statistics. - <http://data.uis.unesco.org/?lang=fr&SubSessionId=da1fa224-5fec-49e1-918d-b6d5d227a969&themetreeid=-200#>

X ₅	Кількість науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів, осіб	С	освітні
X ₆	Частка населення, що використовували Інтернет з метою навчання та освіти, % до населення, яке повідомило, що користувалися послугами Інтернету (за результатами обстеження домогосподарств)	С	інформаційні
2. Якість академічного середовища			
X ₇	Кількість науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів, які мають науковий ступінь кандидата наук на 100 НПП, осіб	С	освітньо-наукові
X ₈	Кількість науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів, які мають науковий ступінь доктора наук на 100 НПП, осіб	С	освітньо-наукові
X ₉	Кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку аспірантів, % до загальної їх кількості	С	освітньо-наукові
X ₁₀	Кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку докторантів, % до загальної їх кількості	С	освітньо-наукові
X ₁₁	Кількість аспірантів на 01.01.2018 р. за віком до 35 років, % до загальної їх кількості	С	освітньо-наукові
X ₁₂	Кількість докторантів на 01.01.2018 р. за віком до 40 років, % до загальної їх кількості	С	освітньо-наукові
X ₁₃	Кількість аспірантів і докторантів на 100 осіб науково-педагогічних працівників університетів, інститутів, академій, осіб	С	освітньо-наукові
3. Мотивація освітньої міграції			
X ₁₄	Кількість випускників ЗВО, які отримали направлення на роботу, % до загальної кількості випускників	С - Д	соціально-економічні
X ₁₅	Частка випускників, які одночасно з освітньо-кваліфікаційним рівнем отримали робітничу професію, %	С - Д	соціально-економічні
X ₁₆	Номінальна заробітна плата на штатного працівника, грн.	С - Д	соціально-економічні
X ₁₇	Рівень безробіття населення (за МОП), у % до економічно активного населення відповідного віку	С - Д	соціально-економічні
X ₁₈	Кількість внутрішньо переселених осіб зі Сходу України та Криму на 10 тис. нас., осіб	С - Д	політичні
X ₁₉	Міграційний приріст (+), скорочення (-) в рамках міждержавної міграції, осіб	С - Д	соціально-демографічні
X ₂₀	Регіональний індекс людського розвитку (за методикою розрахунку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України), 2017 р.	С - Д	соціально-економічні
4. Можливість співпраці університетів і промисловості у дослідженнях			
X ₂₁	Частка підприємств з технічними інноваціями, які здійснювали партнерство з вищими навчальними закладами з інноваційної співпраці у 2014-2016 рр., % до загальної кількості підприємств з технологічними інноваціями	С	інноваційні
X ₂₂	Обсяг фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень коштами організацій сектору вищої освіти на 1 тис. грн. загального обсягу фінансування, тис. грн.	С	інноваційні
X ₂₃	Частка університетів та вищих навчальних закладів серед важливих джерел інформації для інноваційної діяльності у 2014-2016 рр., % до загальної кількості підприємств з	С	інноваційні

	технологічними інноваціям		
X ₂₄	Сумарний індекс інновацій 2016	С	інноваційні
5. Інституційні умови в освітній сфері			
X ₂₅	Кількість університетів, академій, інститутів з приватною формою власності, % до їх загальної кількості	Д	інституційні
X ₂₆	Кількість студентів університетів, академій, інститутів на початок 2017/2018 р., які навчаються за рахунок коштів держбюджету, % до загальної кількості	С	інституційні
X ₂₇	Кількість громадян інших держав, які навчаються у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, на 1000 студентів, осіб	С	інституційні (експорт освітніх послуг)
X ₂₈	Кількість аспірантів-іноземців на 100 аспірантів, осіб	С	інституційні (експорт освітніх послуг)

Примітка: *С – стимулятор, Д – дестимулятор

Додаток В

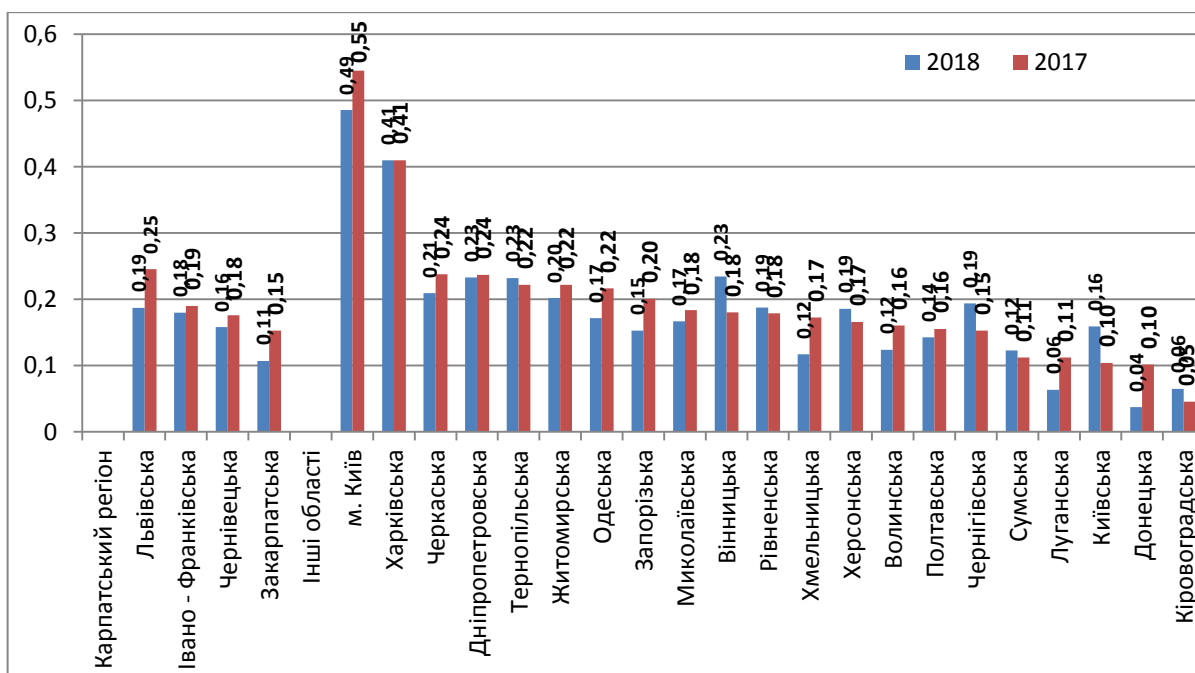

Рис. Рейтинг областей України за значенням компоненти «потенціал освітньої міграції», 2017–2018 рр.

Розподіл населення областей Карпатського регіону та м. Києва за ознакою користування послугами Інтернету за 2010-2018 роки, %[7]²⁷

Показники	Закарпатська обл.		Івано-Франківська обл.		Львівська обл.		Чернівецька обл.		м. Київ	
	2010	2018	2010	2018	2010	2018	2010	2018	2010	2018
Частка населення, яке за останні 12 місяців користувалося послугами Інтернету, %	16,1	71,7	11,9	64,9	16,4	58,4	19,8	64,3	48,5	76,4
в т.ч. з метою: навчання та освіти	58,7	29,1	59,4	19,9	59,2	23,9	58,6	25,4	42,9	30,4

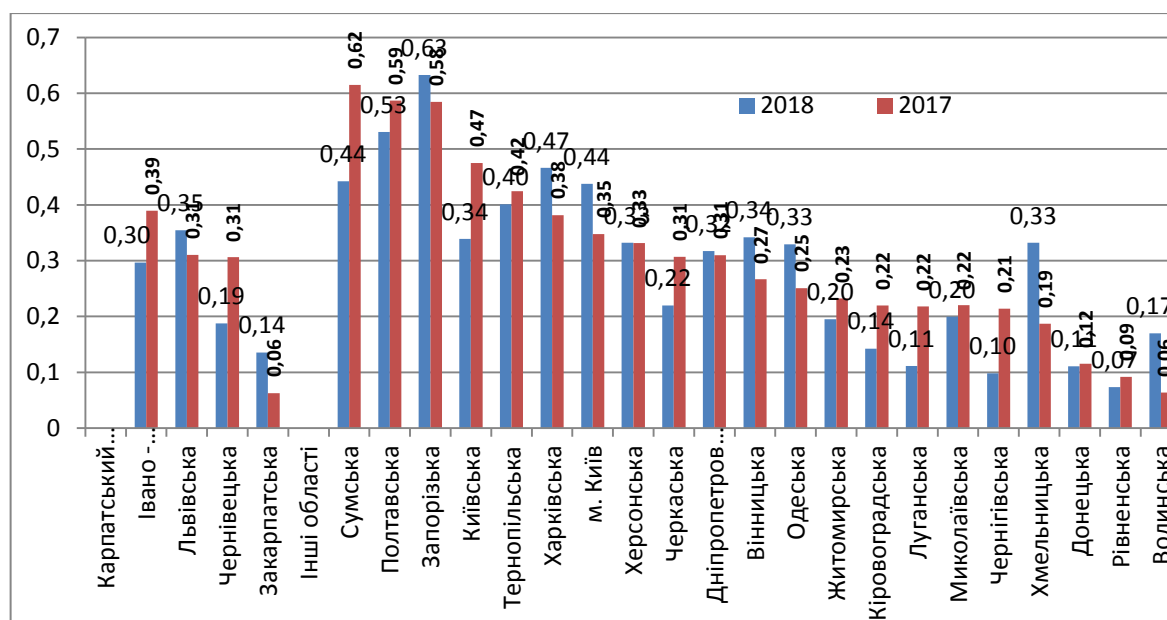

Рис. Рейтинг областей України за значенням компоненти «якість академічного середовища», 2017 р.– 2018 рр.

²⁷ Регіони України, 2019 Державна служба статистики України. Київ, 2019. Ч. 1. С.291, 292, 294, 300, 301 - http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf

Додаток Є

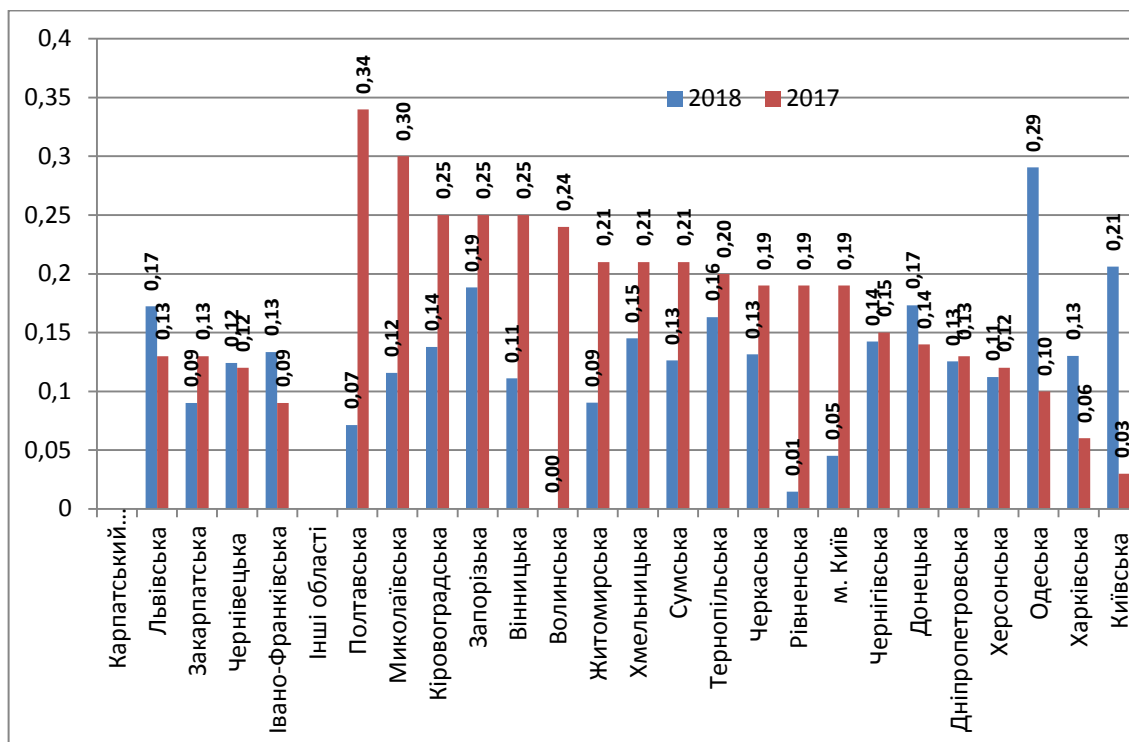

Рис. Положення областей України в рейтингу регіонів України за значенням компоненти «мотивація освітньої міграції», 2017–2018 рр.

Додаток Ж

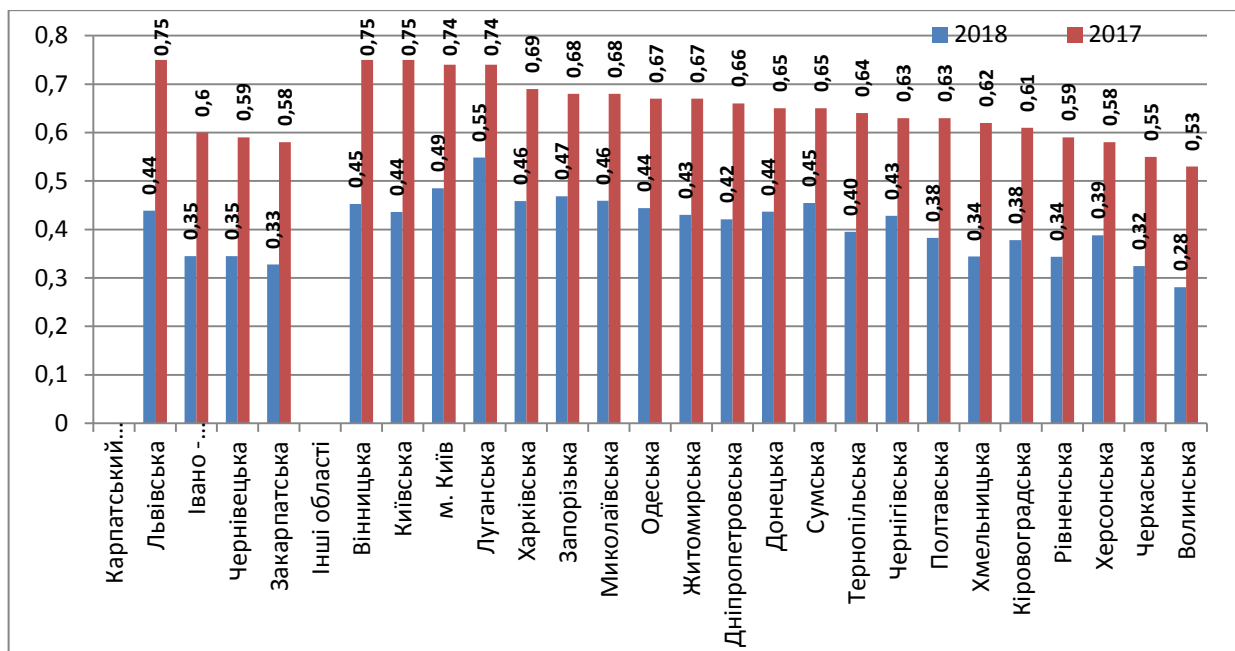

Рис. Положення областей України в рейтингу регіонів України за компонентою «співпраця університетів і промисловості у дослідженнях», 2017 р.– 2018 рр.

Додаток 3

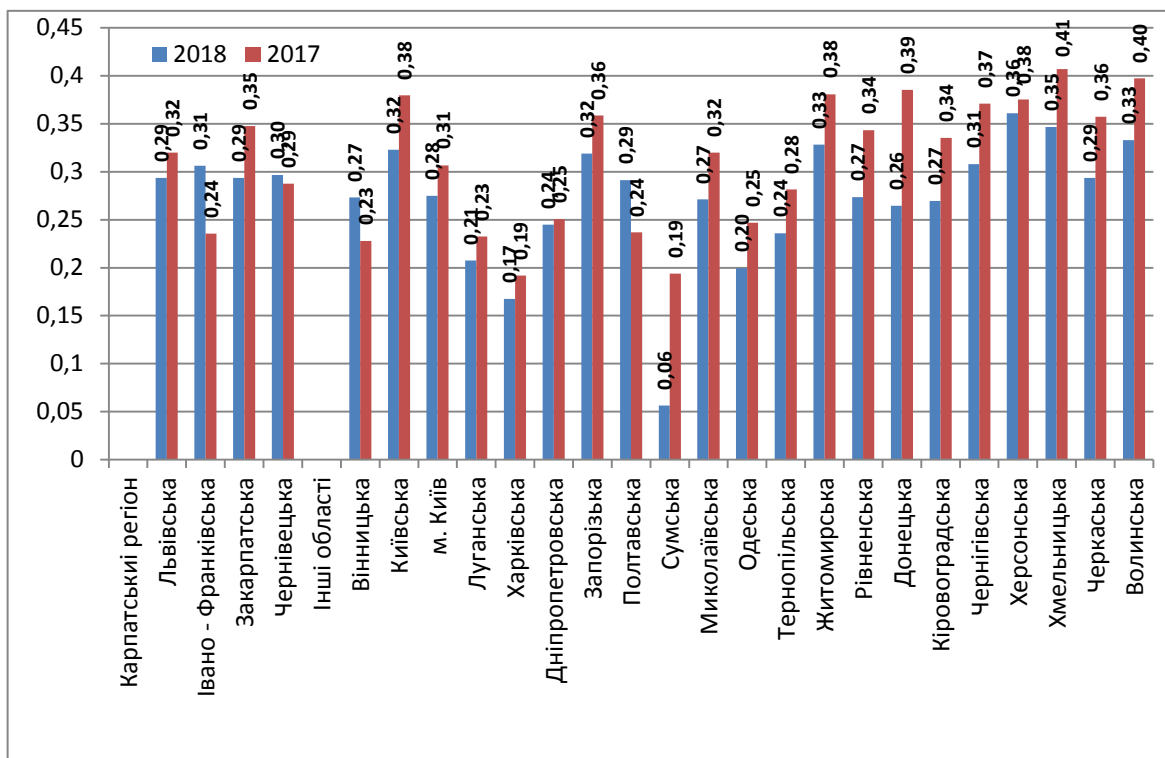

Рис. Позиції областей України за значенням компоненти «інституційні умови в освітній сфері», 2017 р.– 2018 рр.

Додаток 1

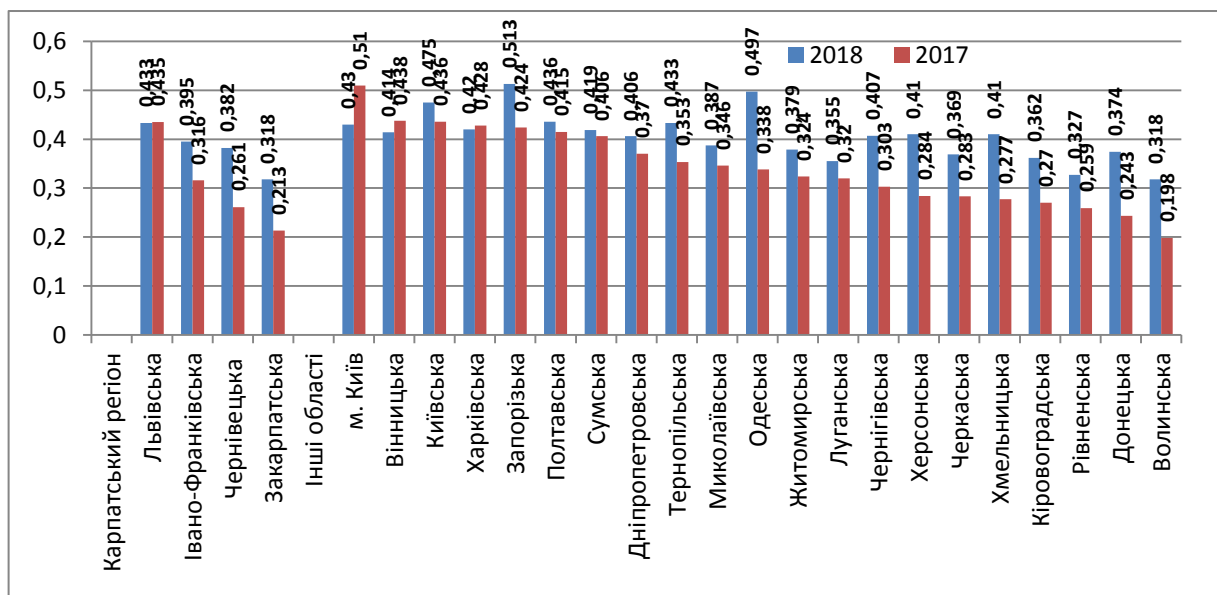

Рис. Позиції областей України в рейтингу регіонів України за інтегральним показником РІФСОМ, 2017– 2018 рр.